

THE MEMORY TABLE AS AN ALTERNATIVE METHOD FOR MEMORISING A POEM AT PRE-SCHOOL AGE

Penka Krasteva Valcheva

University of Burgas “Prof. D-r. Assen Zlatarov” – Bulgaria, pepa.valcheva@gmail.com

Abstract: This article presents mnemonic tables as an alternative method for learning a lyrical work in preschool age. It is clear from the presented survey that when memorizing a lyric work, children's teachers massively use choral repetition and individual partial memorization of a poem. Both methods are methodologically incorrect. Choral repetition of the text leads to a "hollow" recitation of the poem, without insight into its content and empathy for the main feeling. The lyrical work learned in this way is reproduced by the children mechanically and monotonously. Individual partial learning is contraindicated from the point of view of understanding and empathizing with the conceptual-artistic integrity of the work and the emotional charge it carries. The results of the conducted research unequivocally prove the need for the implementation of innovative techniques and technologies for memorizing a lyrical work. For this purpose, the training of future children's teachers in the discipline "Methodology of teaching Bulgarian language and literature in kindergarten" should be focused not only on their skills for proper planning and structuring of a synopsis plan for perceiving a lyrical work, in which central a place is occupied by the talk on the content of the text, but also on expanding their professional competence in the direction of easing the efforts of the children in learning and recreating it. At the present moment, this stage of the work on the lyric bag is poorly developed in the methodology and is often realized through mechanical repetition of the text. As an alternative to choral learning and monotonous repetition of the poem, the mnemonic method can be used. The most popular means of this method in preschool age are memory tables, which have a proven contribution to the development of long-term memory and related speech. They are words, phrases or text encoded in pictures or symbols that support the child in remembering and reproducing them through various associations. Tables can be of different types, and can contain from three to nine images - memo cards. Mnemonic tables are especially effective for preschoolers whose thinking is visual. This means that it is better to learn new information based on the child's experience or with the help of vivid and concrete images. Reciting a poem by heart using images or pictograms is much easier and fun for children than repeated monotonous repetitions. The described technology presents a methodical algorithm for using the mnemonic table as a visual support for learning a poem in preschool age. Presented in the form of a "pictorial record" of the poem, mnemonic tables contribute to the quick and easy memorization of its content, which children associate with the pleasure of playing.

Keywords: mnemonic tables, lyrical work, kindergarten,

МНЕМОТАБЛИЦАТА КАТО АЛТЕРНАТИВЕН МЕТОД ЗА ЗАУЧАВАНЕ НА СТИХОТВОРЕНИЕ В ПРЕДУЧИЛИЩНА ВЪЗРАСТ

Пенка Кръстева Вълчева

Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ – гр. Бургас, pepa.valcheva@gmail.com

Резюме: Настоящата статия представя мнемотаблиците като алтернативен метод за заучаване на лирическо произведение в предучилищна възраст. От представеното анкетно проучване става ясно, че при заучаване наизуст на лирическо произведение детските учители масово използват хорово повторение и индивидуално частично заучаване на стихотворение. И двата метода от методическа гледна точка са неправилни. Хоровото повторение на текста води до „кухо“ декламиране на стихотворението, без вникване в съдържанието му и съпреживяване на основното чувство. Заученото по този начин лирическо произведение се възпроизвежда от децата механично и монотонно. Индивидуалното частично заучаване е противоположно от гледна точка на осмислянето и съпреживяването на идейно-художествената цялост на творбата и емоционалният заряд, който тя носи. Резултатите от проведеното изследване недвусмислено доказват необходимостта от внедряването на иновативни техники и технологии за заучаване на лирическо произведение наизуст. За тази цел подготовката на бъдещите детски учители по дисциплината „Методика на обучение по български език и литература в детската градина“ трябва да бъде съсредоточена не само върху уменията им за правилно планиране и структуриране на план-конспект за възприемане на лирическо произведение, в който централно място заема беседата върху съдържанието на текста, но и върху разширяване на професионалната им компетентност по посока облекчаване усилията на децата при заучаването и пресъздаването му. Към

настоящият момент този етап от работата върху лирическата торба е слабо разработен в методиката и често се реализира чрез механично повторение на текста. Като алтернатива на хоровото заучаване и еднообразното повторение на стихотворението може да се използва мнемоничният метод. Най-популярните средства на този метод в предучилищна възраст са мнемотаблиците, които имат доказан принос в развитието на дългосрочната памет и свързаната реч. Те представляват думи, фрази или текст, кодирани в картини или символи, които подкрепят детето в запомнянето и възпроизвеждането им, посредством различни асоциации. Таблиците могат да бъдат най-различен тип, като могат да съдържат от три до девет изображения – мемокарти. Мнемотаблиците са особено ефективни за деца в предучилищна възраст, чието мислене е нагледно-образно. Това означава, че е по-добре усвояването на нова информация да става на базата на опита на детето или с помощта на ярки и конкретни образи. Да се възпроизведе наизуст стихотворение с помощта на схематизирани изображения или пиктограми е много по-лесно и забавно за децата в сравнение с многократните еднообразни повторения. Описаната технология представя методически алгоритъм за използване на мнемотаблицата като нагледна опора при заучаването на стихотворение в предучилищна възраст. Поднесени под формата на „картинен запис“ на стихотворението, мнемотаблиците способстват за бързото и лесно запомняне на неговото съдържание, която децата асоциират с удоволствието от играта.

Ключови думи: мнемонични таблици, лирическо произведение, детска градина,

Педагогическата ситуация за възприемане и заучаване на стихотворение наизуст се отличава с известна специфичност в структурата и в използваните похвати. Същността на тези ситуации се заключава във волевото, преднамерено запомняне на текста като резултат на съзнателно и волево усилие да се запомни. Волевото запомняне е вътрешна, интелектуална работа, която е много полезна както за бързото обогатяване на речника и за развитие на речта, така и за укрепване на вербалната памет като най-висш вид памет. Следователно основните методически похвати, използвани в педагогическата ситуация за заучаване на стихотворение са всъщност похвати за волево запомняне. Това са: повторение на текста и припомняне на текста. За да се активизират децата за повтаряне и за припомняне, преди всичко самото стихотворение трябва да им харесва със своята музикалност, ритмичност и образност, да им доставя естетическо и нравствено удоволствие. Освен това те трябва да имат вътрешен стимул за повтаряне и припомняне на текста, т.е. задачата за запомняне трябва да бъде подходящо мотивирана (Даскалова и др. 2012: 294).

За да установим най-често прилаганите в педагогическата практика методи и методически похвати за заучаване на лирическо произведение в предучилищна възраст проведохме анонимно анкетно проучване сред 140 детски учители, работещи на територията на следните градове и околните им села: гр. Бургас, гр. Айтос, гр. Карнобат и гр. Ямбол. От тях 15,71 % (22) работят в първа възрастова група, 15 % (21) – във втора, 20 % (28) – в трета, 27,86 % (39) – в четвърта и 21,43 % (30) работят в разновъзрастова група. Също така 38,57 % (54) от анкетираните са посочили, че работят в голямо населено място, а 61, 43% (86) са посочили, че работят в село. От тях, съвсем очаквано, най-голям е дялът на учителите, работещи в разновъзрастова група – 87% (75).

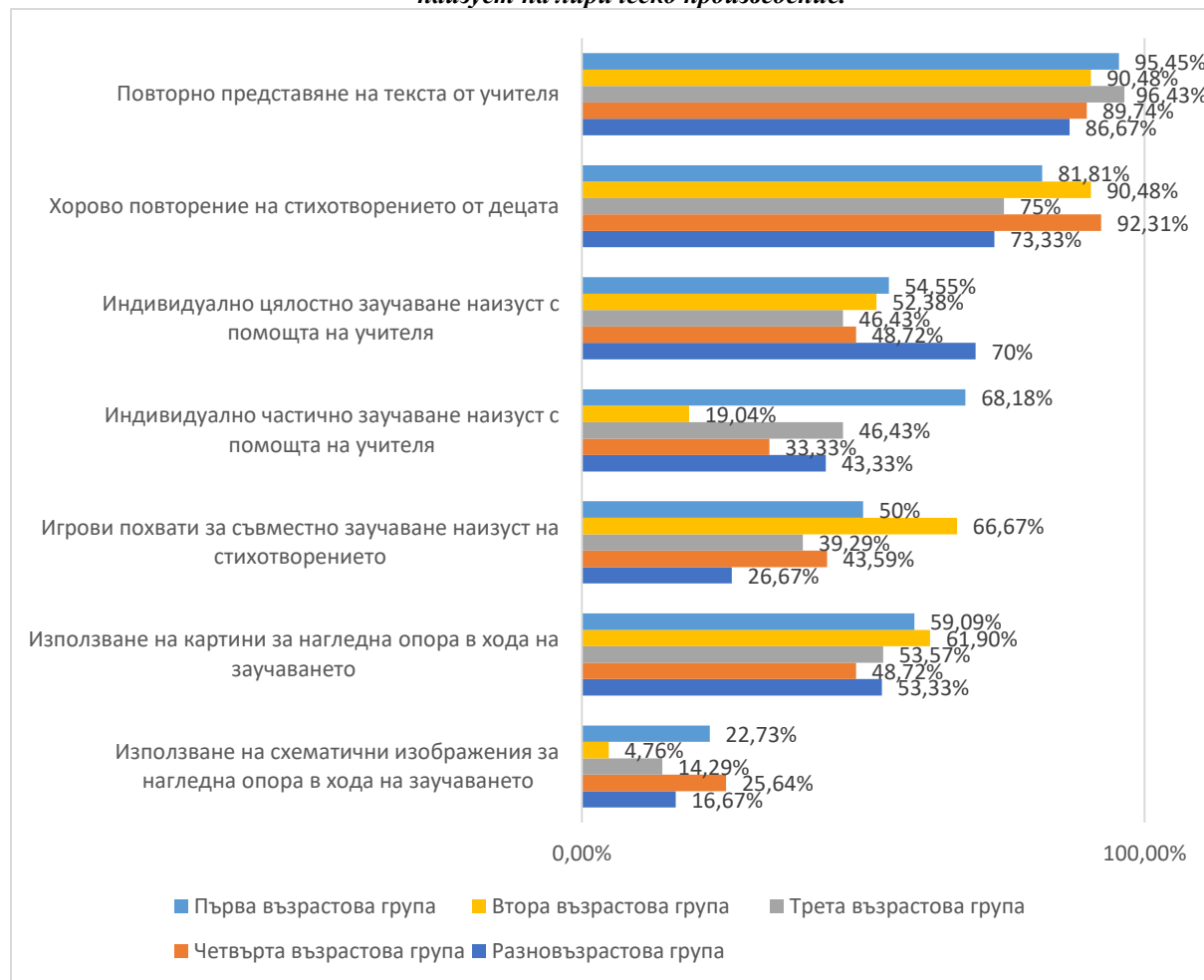
Заучаването наизуст на лирическо произведение обикновено започва в ситуацията за неговото художествено възприемане, като след повторния прочит учителят кани няколко деца да кажат стихотворението с негова помощ. Желателно е първите деца, които кажат стихотворението да имат изявиени речеви способности, защото на практика те предоставят речеви образец за останалите деца в групата. В годишното тематичното разпределение обикновено не се предвижда втора педагогическа ситуация за пресъздаване на лирическо произведение, затова заучаването наизуст най-често се осъществява в допълнителни форми на педагогическо взаимодействие, които се реализират предимно в следобедния режим на децата.

Над половината от анкетираните учители споделят, че при заучаването на стихотворението с децата най-често използват индивидуално цялостно заучаване наизуст (Виж Диаграма 1). Този метод предполага фронтална работа с децата, която учителят може да организира под формата на поетапно казване на стихотворението от всяко дете в групата, докато останалите деца го слушат. За мотивиране на всички деца в активно слушане и желание за казване на стихотворението, учителят може да използва различни игрови похвати. Последните са посочени като най-често използвани в процеса на заучаване от близо 42% от анкетираните учители (Виж Диаграма 1). Такива похвати могат да бъдат както аплодирането на всяко изпълнение, така и включването на елементи на игра-драматизация или театрализирана игра, ако стихотворението е сюжетно и още повече ако в него има диалог. Когато децата натрупат достатъчно богат репертоар от стихотворения, които знаят, учителят може да организира и своеобразен рецитал.

Смушаващо висок е и процентът на учителите, използващи индивидуално частично заучаване, което е противоположно от гледна точка на осмислянето и съпреживяването на идейно-художествената цялост на

творбата и емоционалният заряд, който тя носи (Виж Диаграма 1). Индивидуалното цялостно заучаване отнема много време и енергия, затова голяма част от учители предпочитат хоровото повторение на стихотворението от децата. В настоящото изследване те са над 82% от анкетираните (Виж Диаграма 1). Този метод на заучаване води до формализъм, или казано иначе „кухо“ декламирање на стихотворението, без вникване в съдържанието му и съпреживяване на основното чувство. Заученото по този начин лирическо произведение се възпроизвежда от децата механично и монотонно.

Диаграма 1. Методи и похвати, посочени като най-често използвани от учителите, при заучаване наизуст на лирическо произведение.



За подпомагане на децата в процеса на заучаване на стихотворение наизуст учителите често прибегват до използването на нагледна опора. Над половината от анкетираните учители споделят, че показват на децата картини по съдържанието на творбата, които въвеждат още в ситуацията за нейното възприемане (Виж Диаграма 1). Този похват, в комбинация с припомняне на изображения на картината откъс, подпомага значително осмислянето и съпреживяването на произведението. Заради подчертано емоционалния характер на тези творби обаче, както и спецификата на лирическия герой, който е изграден фрагментарно и твърде условно, картината, колкото и високохудожествена да е тя, представя един обобщен образ на идейно-емоционалния център на творбата. Тя има водеща роля при художественото възприемане на лирическо произведение, но не и при заучаването му наизуст. Децата с беден литературен опит се нуждаят от конкретни, схематични изображения, с които да асоциират последователността на художественото съдържание. За съжаление едва 17% от анкетираните учители споделят, че използват такива в процеса на заучаване наизуст на стихотворение (Виж Диаграма 1).

Резултатите от проведеното изследване недвусмислено доказват необходимостта от внедряването на иновативни техники и технологии за заучаване на лирическо произведение наизуст. За тази цел подготовката на бъдещите детски учители по дисциплината „Методика на обучение по български език и литература в детската градина“ трябва да бъде съсредоточена не само върху уменията им за правилно планиране и структуриране на план-конспект за възприемане на лирическо произведение, в който централно място заема беседата върху съдържанието на текста, но и върху разширяване на професионалната им компетентност по посока облекчаване усилията на децата при заучаването и пресъздаването му. Към настоящият момент този етап от работата върху лирическата торба е слабо разработен в методиката и често се реализира чрез механично повторение на текста. Като алтернатива на хоровото заучаване и еднообразното повторение на текста може да се използва мнемоничният метод.

Същността на метода се изразява в следното:

1. Постъпващата информация се свързва с визуализация, емоции, звуци и дори мирис, като се разчита на синестезията (от гръцки *syn*, „заедно“ и *aisthesis*, „усещане“), която означава смесено възприятие. Това е състояние, при което възприятията се свързват едни с други. Едно сетивно възприятие предизвиква в съзнанието същевременно друга представа, от сетиво, което не е било стимулирано.
2. Човешкият мозък получава сигнали едновременно от няколко анализатора: слухови, визуални, тактилни.
3. Те са комбинирани – създават се сложни невронни връзки, които улесняват запаметяване, съхранение и възпроизвеждане на информация.
4. Достатъчно е да се запомни едно от изображенията на асоциативната серия, за да може мозъкът да възпроизведе всичко друго, свързани с него²³.

Най-популярните средства на този метод в предучилищна възраст са мнемотаблиците, които имат доказан принос в развитието на дългосрочната памет и свързаната реч. Те представляват думи, фрази или текст, кодирани в картини или символи, които подкрепят детето в запомнянето и възпроизвеждането им, посредством различни асоциации. Таблиците могат да бъдат най-различен тип, като могат да съдържат от три до девет изображения – мемокарти². Те са особено ефективни за деца в предучилищна възраст, чието мислене е нагледно-образно. Това означава, че е по-добре усвояването на нова информация да става на базата на опита на детето или с помощта на ярки и конкретни образи. Във връзка с това Константин Ушински каза, че „да се запомнят пет неясни думи е мъчение за детето, но ако двадесет такива думи се свържат с картини – то научава всичко в движение.“ (Ушински, 1965:115).

Мнемоничният метод е особено популярен в руската методика за овладяване на езика и развитие на речта в предучилищна възраст, където различни автори извеждат няколко основни правила за работа с мнемотаблиците:

1. Работата върху мнемотаблицата не трябва да продължава повече от 15 минути, като целият процес трябва да се съпътства от физическа активност на детето, която да оптимизира степента на умственото му натоварване. Поради неустойчивото внимание на децата в предучилищна възраст, те могат да работят концентрирано от 8 до 10 минути върху таблицата.
2. Играта, като водеща дейност за децата, трябва да съпътства целия процес на работа с мнемотаблиците.
3. Мнемониката включва много техники и методи, но поради възрастовите особености на децата, най-достъпни за тях са таблици, включващи рисунки и схематични изображения
4. Независимо от възрастта на детето, запаметяването и възпроизвеждането на информация с помощта на мнемотаблици, трябва да започне с най-прости задачи, които постепенно да се усложняват.
5. Рисунките, а по-късно и символите трябва да бъдат големи, ясни и цветни. В противен случай ще са безинтересни за децата и няма да ангажират вниманието им.
6. Таблиците трябва да съдържат не повече от 9 квадратчета. Изследванията показват, че обемът на кратковременната памет е в границите на 7 ± 2 мнемонични единици. Под *мнемонична единица* се разбира единица информация, която функционира като един единствен стимул. Не можем да

²³ <http://rearchildren.ru/igri/mnemotablicy-dlya-doshkolnikov/> Использование мнемотаблиц в младшей, средней, старшей и подготовительной группах

увеличаваме броя на мнемоничните единици, но можем да увеличаваме количеството информация във всяка от тях.

7. За да се осигури дългосрочното запомняне и възпроизвеждане на информацията, в рамките на едно занимание с метода на мнемониката на детето не бива да се показва повече от една мнемотаблица.
8. За оптималното развитие на паметта и свързаната реч се препоръчва постоянна промяна на темата на заучаваните в мнемотаблиците текстове¹.

В мнемотаблиците могат да се включат не само рисунки и схематични изображения, но и пиктограми. В научната литература пиктографията е представена като „първата форма на употреба на графичен знак, чрез който се предава определено послание към адресат.“ Интерпретирана е в контекста на възникването си като система за писмена комуникация, като система от елементи „за визуална знакова комуникация“ (Петков, 2017:17-18). Пиктограмата (на латински: *pictus* – рисувам и на гръцки: *γράφω* – запис) се дефинира като знак, показващ основните разпознаваеми черти на обект, предмет, явление, които най-често са представени в схематичен вид. Рисунка, която се използва като писмен знак и има стойността на дума или израз.²⁴ В речниковата статия за пиктограмата в Речник на чуждите думи в българския език акцентът е поставен върху релацията знак – дума: „рисунка, писмен белег при пиктографско писмо, който съответства на дума“ (Речник на чуждите думи в българския език, 2000: 585). Пиктограмата се осмисля като исторически формирана през вековете схема, която има и тясно специално значение, и второстепенна роля при комуникацията²⁵. Пиктограмата, интерпретирана не като художествен факт, а като символ, чрез който се предава информация, има своите съдържателни и формални характеристики. В исторически план пиктограмата формално е изображение на реални физически обекти, действия. Съдържателният план на използваните в древността пиктограми няма пряка връзка с определена езикова единица (фонема, морфема, руда, фраза); чрез него се експлицират предимно предметни понятия и в определен контекст (съобразно определени понятия и факти) пиктограмата поема ролята на цялостно съобщение (Георгиева, Баланска, 2019: 166). Възможността на пиктограмата да поема неограничен и разтеглив обем от информация, конкретизиращ се в определен контекст, предполага активното битуване на тези знакови единици и при езиковото и литературно обучение в предучилищна възраст.

Деца на 4-7-годишна възраст имат натрупан опит в заучаването на кратки стихотворения. Това позволява включването на мнемотаблицата, като алтернатива на нагледността, която поднесена под игрова форма, активизира репродуктивното въображение. При заучаване на стихотворение учителят запознава децата с текста, като го поднася емоционално и изразително. След това провежда кратка беседа по съдържанието на творбата, която цели да разкрие основната идея на автора и значението на непознатите думи (Вълчева, 2018:148). В беседата е добре да се наблегне не толкова върху количественото обогатяване на речника на децата, а преди всичко върху осмислянето на значението на думите и върху точната им употреба в стихотворението. За целта най-подходяща е работата, която включва синонимните и антонимните съпоставки и най-точно отговаря на присъщата на речта способност да се предава едно и също значение с различни знаци (или средства) или да се предават различни значения с едни и същи думи (или средства) (Ангелов 2007: 107). За по-пълноценното осмисляне на произведението е целесъобразно в хода на беседата да се използва подборно четене, при което учителят чете откъси от произведението и задава въпроси по тях (Терзиева, 2020: 54). След това учителят съобщава на децата, че ще научат стихотворението наизуст и го изпълнява повторно, като въвежда мнемотаблицата и посочва последователно изображенията в нея. При по-малките деца се използват мнемотаблици с до шест изображения, а при по-големите – до девет. Броят на изображенията в мнемотаблицата зависи от обема на произведението. Например стихотворението „Лятото рисува“ от Кинка Константинова е подходящо за възприемане в трета и четвърта възрастова група. Фиг.1. С нарастването на възрастта на децата изображенията стават все по-схематични (Вълчева, 2022: 177). За да бъдат съотнесени към текста на стихотворението, учителят трябва да предостави мнемотаблица на всяко от децата и да постави задача да „прочетат“ стихотворението заедно с него. За тази цел учителят чете стихотворението трети път, а децата посочват последователно отделните изображения в мнемотаблицата. След това се преминава към заучаване на стихотворението наизуст, като в началото децата казват текста съвместно с учителя, който посочва съответното изображение в мнемотаблицата. Постепенно децата започват да рецитират все по-самостоятелно, като нуждата от мнемотаблицата отпада (Ангелов, Вълчева, 2021: 135).

²⁴ <http://rechnik.info/пиктограма>

²⁵ <https://fb.ru/article/127514/chto-takoe-piktogramma-v-drevnosti-i-v-nashe-vremya> Майер, Д. Что такое пиктограмма в древности и в наше время?

Фигура 1. Мнемотаблица по стихотворението „Лятото рисува“ от Кинка Константинова



Изображения: www.shutterstock.com

Според Тони Бюзан причината една картина да „струва колкото хиляди думи“ е, че образите пускат в употреба множество кортикални функции: разпознаване на цветове, форми, линии, обемност, структура, визуален ритъм и най-вече въображението.“ (Бюзан, 2010: 72) Затова в много случаи образите са по-емоционално наситени от думите, по-точен и мощен инструмент, стимулиращ богат набор от асоциации, като по този начин улесняват творческото мислене и паметта. Цветните символни изображения, систематизирани в мнемотаблица, са с особено функционално значение като стимулен материал. Да се възпроизведе наизуст стихотворение с тяхна помощ е много по-лесно и забавно за децата в сравнение с многократните еднообразни повторения. Освен това изображенията включени в мнемотаблиците съдействат за стимулиране на творческото въображение, самостоятелността на мисленето и паметта. Описаната технология представя методически алгоритъм за използване на мнемотаблицата като нагледна опора при заучаването на стихотворение в предучилищна възраст. Поднесени под формата на „картинен запис“ на стихотворението, мнемотаблиците способстват за бързото и лесно запомняне на голям обем нова информация, която децата асоциират с удоволствието от играта.

ЛИТЕРАТУРА

- Ангелов, Б. (2007). Комуникативни аспекти на ранното чуждозиково обучение. С., УИ „Св. Климент Охридски“
- Ангелов, Б., & Вълчева, П. (2021). Теория и методика на обучението по български език и литература в предучилищна възраст, С., УИ „Св. Климент Охридски“.
- Бюзан, Т., & Бюзан, Б. (2010). Твоят ум може всичко. С., Софтпрес.
- Вълчева, П. (2018). Приложение на мнемоничния метод като средство за развитие на свързаната реч в предучилищна възраст, Сп. Образование и технологии, vol.9/2018, issue 1, 97-99.
- Вълчева, П. (2022). Творческият разказ в предучилищна възраст. Развитие на комуникативната компетентност чрез творческия разказ в трета и четвърта група на детската градина. Пл., FastPrintBooks.
- Георгиева, С., & Баланска, Н. (2019). Пиктограмите – фактор за успешността на литературния разговор в подготвителните групи на детската градина. Сп. Образование и технологии, vol.10, issue 1, 165-172.
- Даскалов, Ф., Терзиева, М., Петрова, В., Танева, Кр., & Илиева, Ц. (2012). Методика за развитие на речта и овладяване на българския език в детската градина. Пловдив, Макрос.
- Петков, П. (2017). Писменост и механизми на четенето и писането. Шумен, УИ „Епископ Константин Преславски“.
- Терзиева, М. (2020). Проблеми на родноезиковото обучение в детската градина. Бургас, Либра Скорп.
- Ушински, К. Д. (1965). Избрани произведения. С., Народна просвета.
- Речник на чуждите думи в българския език. (2000). С., Наука и изкуство.